

نیم قرن خاطره با دانشمند

نگاهی به تجربه ۵۵ ساله روزنامه نگاری علمی در مجله دانشمند و مرور وضعیت فعلی مجلات علمی ایران

ZENDEGI-SALAM

ضمیمه روزنامه خراسان

چهارشنبه ۲۳ اسفند ۱۳۹۶
۲۵ جمادی الثانی ۱۴۳۹ ۱۴ مارس ۲۰۱۸
شماره ۱۹۷۸۱ • تک شماره ۵۰۰۰ ریال

۱۰۰۴

شود. میراثی از جنس علم با نگاه و بیانی ماندگار. دانشمند قدیمی ترین نشریه علمی فناوری کشور است و حالا که بیش از نیم قرن از تولدش می گذرد، وعده داده که تمام شماره های این ۵۵ سال را در یک دی وی دی جمع و منتشر کند. در این پرونده نگاهی به دانشمند داریم و نیم نگاهی به دیگر مجلات معتبر علمی داخل کشور و در نهایت با یکی از روزنامه نگاران علمی با تجربه، که سردبیری دانشمند را هم به عهده داشته، درباره راه پر پیچ و خم تولید یک نشریه علمی به گفت و گو نشستیم.

شگفت انگیز بود و هنوز مثل این روزها پر بسامد نشده بود. یک عکس سیاه سفیدش از یک رویداد علمی، دنیایی بود غیر قابل وصف برای جوانان نیم قرن قبل. مجله ای با قطعی اندازه یک کتاب، که می شد خیلی راحت همراه داشت و هر جا فرصتی دست داد، آن را خواند. «دانشمند» همه چیزدان بود ولی با زبان مردم حرف می زد و همین بود که آن را به خاطره ای شیرین در ذهن خیلی ها بدل کرد. خاطره ای که در ذهن نوجوانان و جوانان دهه ۵۰ پر رنگ مانده و حالا تبدیل به میراثی شده است که نسل به نسل به فرزندان و نوه های ما منتقل می

مریم علی

اشاره

صحف تاش سیاه سفید بود اما تازگی داشت. داغ ترین اخبار دنیا در آن نوشته شده بود. آن هم در ست زمانی که خبری از شبکه های اجتماعی نبود و مردم در انبوه کانال های تلویزیونی گم نشده بودند. زمانی که خبری جدید از فضا همه را حیرت زده می کرد و اخبار اختراعات جالب در گوشه گوشه دنیا

باید بدانیم دانای کل نیستیم

گفت و گو با سردبیر سابق مجله دانشمند که یک ژورنالیست علم محبوب است

خواهد بود. سعی می کردیم هر جلسه نقد داشته باشیم، دور هم بنشینیم و شماره قبلی را نقد و فکر کنیم چطور می بهتر می شد عمل کرد. طرح جلد نشریه برای سردبیر، هویت به حساب می آید سعی می کردیم تا حد امکان برای طرح جلد ها وقت بگذاریم. در واقع اگر یک مجله علمی به روز نباشد فرقی با دایرة المعارف ندارد و این نکته مهمی است.

در دوره ای که شما سردبیر بودید داغ ترین و جذاب ترین موضوعات علمی که در مجله کار شد چه بود؟

یکی از پرونده های مهم ما تحلیلی بود درباره این که افرادی که در رامسر زندگی می کنند گزینه مناسبی برای سفر به مرخ هستند. به دلیل شرایط اقلیمی، مسائل زمین شناختی و نوع فعالیت افراد و البته از نظر ژنتیکی، زندگی در این منطقه باعث شده است که ساکنان رامسر بهترین شرایط را برای سفر به مرخ داشته باشند. این اطلاعات از مقالات خارجی به دست آمد و ما درباره اش پرونده مفصلی کار کردیم که بسیار مورد توجه قرار گرفت. پروژه «هارس وان» و بحث سفر به مرخ و مصاحبه با داوطلبان ایرانی آن، ماجرای بود که انتقادات تند و تیزی به آن وجود داشت و البته هیجان انگیز و جالب هم بود. پرونده مهم دیگر مان انقراض ۵۰۰ میلی جام و چند راهی درباره انقراض یوز آسیایی است. بررسی رد پای اقلیم در تحولات سیاسی مناطقی مثل سوریه، پرونده جالب دیگری بود که در مجله Science منتشر شده بود. این ایده زمینه ای برای یک پرونده خواندنی درباره یک پدیده سیاسی شد که از منظر علم بررسی می شد. زمانی که بیت کوین و ارز مجازی برای خیلی ها ناشناخته بود ما پرونده ای در این باره کار کردیم. ایده ای که به شکل چند رشته ای اجرا شد و از جوانب مختلف و از دید کارشناس های حوزه اقتصادی و تحلیل شبکه مورد بررسی قرار گرفت. نباید صرفا به فضای علمی محدود شد مثلا گزارش و گفت و گوی دانشمند با آقای امیدوار که به عنوان یک جهانگرد معروف، نگرش شان می توانست برای عشاق علم جذاب و مورد توجه باشد از پرونده های خواندنی ما شد.

در این سال ها به فرمول ساده ای برای جذب مردم به علم و راضی نگه دانش نشان رسیدید؟

مدتی است من در کنار روزنامه نگاری علمی به گردشگری علمی هم مشغول شده ام. بیش از قبل اطمینان پیدا کردم که تا به مردم خوش نگذرد جذب علم با هر مسئله دیگری نمی شوند. ۱۰ سال پیش امکانات در کویرهایی که برای رصد می رفتیم بسیار کم بود اما حالا وضع فرق کرده است. مدتی قبل دوستان ایرانی را برای بازدید از یک رصدخانه به جمهوری آذربایجان بردیم، پذیرایی و برنامه ریزی و امکانات آن قدر کامل بود و آن قدر همه چیز با نظم و شکلی خوب برگزار شد که همه شیفته نجوم شدند. من همیشه می گویم مستندهای با کیفیت شبکه های معروف خارجی مثل بی بی سی، کار ما را به عنوان روزنامه نگار در ایران سخت می کند. مردم این مستندهای علمی جذاب را دوست دارند، مثلا مستند سیاره آبی آن قدر جذاب است که هر کسی را به دانستن بیشتر ترغیب می کند، چون در کنار دانایی مردم از این مستند ها لذت می برند.

محمد جواد ترابی، ژورنالیست علم است، او در سال های ۹۱ تا ۹۴ سردبیر مجله نجوم بوده است و در سال ۹۴ تا ۹۵ سردبیری مجله دانشمند را بر عهده داشته است. علاوه بر این، تجربه های ارزشمند او در همکاری اش با مجلات و صفحات علمی روزنامه ها و برنامه های تلویزیونی مرتبط با علم باعث شده است در زمینه انتقال ساده دانش به مخاطب، موفق و حرفه ای عمل کند. گفت و گوی زندگی سلام با او را ادامه می خوانید.

به نظر شما رمز ماندگاری و انتشار بی وقفه دانشمند در این نیم قرن چه بوده است؟

چراغ دانشمند را روزنامه نگارانی که در آن کار می کنند روشن نگه داشته اند در حالی که برای حفظ هویت آن هنوز یک حرکت نظام مند اتفاق نیافته است. دانشمند وابسته به بنیاد مستضعفان است البته قبل از انقلاب متعلق به شخص بود. وابستگی یک نشریه قوی به بنیاد مستضعفان هم جنبه های مثبت دارد هم منفی. مثبت از این نظر که در طول این سال ها با مشکلات مالی زیادی روبه رو نشده و به طور مداوم منتشر شده است. اما من فکر می کنم اگر به بخش خصوصی واگذار شود خیلی بهتر است. حتی اگر با واگذاری به بخش خصوصی دانشمند شکست بخورد، این شکست از این که با وابستگی باز بماند بهتر است. به هر حال پوست اندازی لازم است. تجربه من در نمایشگاه مطبوعات زمانی که عنوان سردبیری دانشمند را داشتم، برای ما عجیب و البته جالب بود. کسانی که به غرفه دانشمند سر می زدند میاشگین سنی بالای داشتند. دانشمند در گذشته یک برند بود و نیازی به شناخته شدن و شناسانده شدن نداشته است، اتفاقی که هم مثبت است هم منفی. چرا که برای جذب مخاطب های جدید و جوان تر باید تجدید برند اتفاق بیفتد و نشریه جای خودش را در جامعه باز کند.

چه تلاش هایی برای این که مخاطب جوان تر هم جذب دانشمند شود اتفاق افتاده است؟

واقعیت این است که تلاش های بسیاری برای پیشرفت دانشمند اتفاق افتاده است ولی دانشمندی که خیلی ها با آن خاطره دارند و نشریه محبوب چند نسل است مدت ها تنها یک مدیر تولید و یک صفحه آرای ثابت داشته است، یعنی خبری از یک هیئت تحریریه ثابت و سردبیر و دبیر مشخص نبوده است. ما سعی کردیم این ساز و کار را در دانشمند راه بیندازیم و حالا هم مسئولان جدید این تلاش ها ادامه دارد و من برای شان آرزوی موفقیت می کنم. قطعاً موفقیت بعضی نشریات بی دلیل نیست، آن ها در کنار تشکیلات درست و سازمان یافته، مدیران اطلاع رسانی ها دارند و به تمام ظرفیت های مطبوعاتی واقف هستند و از تمام آن استفاده می کنند. این خیلی مهم است که دوستان در مجلات، ریسک پذیر باشند و صرفاً نگاه اداری به کار نداشته باشند. مثلا ما مقالاتی درباره ایلان ماسک آماده کرده بودیم که بسیار جالب بود و قرار بود عکسش هم روی جلد برود اما به دلیل حساسیت هایی که وجود داشت این اتفاق نیفتاد. به نظر من خیلی مهم است که فرصت هایی را که برای دیده شدن وجود دارد دست ندهیم، در عوض دانشمندی ها از همین فرصت ها به خوبی استفاده کرده است، مثلا سریال «تاج و تخت» را از نگاه علمی بررسی کرد و عکسش را هم روی جلد برد کاری که شاید هیچ نشریه ای انجام ندهد. وقتی سازمان و آدم هایی که در آن کار می کنند مطبوعاتی باشند و همگی دیلست کارشان و دیده شدن باشند خب طبیعتاً فروش هم بالا می رود.

چطور بهترین و جدیدترین سوزها را برای دانشمند انتخاب می شوند؟

ما جلساتی برای تعیین سوزها های مهم می گذاشتیم. هم من و هم اعضای تحریریه سوزها های جذاب و مهم را جمع می کردیم و درباره شان حرف می زدیم تا مهم ترین ها را انتخاب و با تألیف و ترجمه با کیفیت، جدیدترین موضوعات روز را آماده کنیم. مهم ترین نکته در سوزها یابی، این است که بدانیم ما دانای کل نیستیم. من سعی کردم برای همین بهترین ها را در حوزه خودشان پیدا کنم که نگاه تخصصی و حرفه ای داشته باشند از زیست شناسی گرفته تا رباتیک و نجوم و ... این طور هر کس درباره حوزه علمی شخصی می نویسد که در آن توانایی بیشتری دارد، بنابر این مخاطب هم راضی تر

این جا پیشخوان مجلات علمی است

نگاهی به معتبر ترین مجلات علمی ایران

«دانشتنی ها» بی رقیب در فروش، محبوب در بین مخاطبان

دانشتنی ها با طرح های جلد هیجان انگیز و خوش آب و رنگش شناخته شده است. البته که دانشتنی ها افتخار پر فروش ترین مجله علمی ایران را هم از آن خود کرده است. دانشتنی ها دلیل به روز بودن و توجه به سوزها یی که دغدغه و سرگرمی جوانان است توانسته، جای خود را در میان جوانان باز کند. دانشتنی ها از سال ۱۳۵۸ تا حالا منتشر شده است و موضوعاتش غالباً علم و فناوری و تاریخ و طبیعت است. در سال ۸۸ امتیاز این مجله توسط گروه مجلات همشهری خریده شد. نوآوری و ایده های خوب دانشتنی ها آن را پیش محبوب کرده است مثلاً مسابقه «دانشمند فوری» که اولین دوره این مسابقه در سال ۱۳۹۲ برگزار شد در سال ۱۳۹۳ با ادامه یافت. این رقابت با رویکرد خلاقیت و کشف ایده های جدید در هر شماره با طرح یک سؤال انجام می گرفت و از شرکت کنندگان خواسته می شد برای حل آن ایده بدهند. دستگاهی اختراع یا روش جدیدی طراحی کنند.

مجله نجوم، آموزشگاهی خاطره انگیز به وسعت ایران

مجله نجوم، محبوب ترین مجله دوستداران آسمان و منجم هاست که جزوقدیمی ترین نشریات علمی کشور نیز هست. مجله ای که در دوران سخت روزنامه نگاری در کشور و با طیف مخاطب خاصی که دارد خودش را بسیار خوب حفظ کرده و شاید بشود گفت برای هر منجمی همان قدر که داشتن دوربین دو چشمی یا نقشه آسمان واجب بوده است مجله نجوم هم اهمیت داشته است. اولین شماره نجوم در سال ۱۳۷۰ منتشر شد و تا حالا ادامه داشته است. نجوم بنیان گذار برنامه های ابتکاری بسیار جذاب بوده است و شاید این یکی از علت های محبوبیت و موفقیتش باشد. برگزاری برنامه های رصدی آموزشی در نقاط مختلف کشور، کلاس های نجوم و کارگاه های آموزشی از مهم ترین فعالیت های نجوم است. در سال های اخیر رقابت مسیه (رقابت بهترین رصدگران) هم توسط مجله نجوم انجام می شود.

ماجر اجویی با «گیتانما» و مکاشفه در هستی

گیتانما، نسخه فارسی با مجوز رسمی از مجله نشنال جئوگرافیک است که از سال ۹۱ در ایران منتشر می شود. مجله نشنال جئوگرافیک هم اکنون بیش از ۶۰ میلیون مخاطب با ۲۶ زبان مختلف در اکثر کشورهای دنیا دارد. نام «گیتانما» به معنای «دیدنی از تمام هستی» برای نسخه فارسی این مجله در ایران در نظر گرفته شده است که اتفاقاً نامی در خور و برانزده است. گیتانما و تصویرهای بدیعی که از سراسر جهان در خود دارد فرصتی برای مکاشفه به مخاطب می دهد که بی هماست. تصاویری از انسان ها، حیوانات، طبیعت و آسمان که در کنار هم سفری

ماجر اجویانه است برای آگاهی و لذتی عمیق تر از خوشی های روزمره.

مرور خواندنی ترین

بخش های مجله دانشمند

بخش های متنوع و جذاب دانشمند در سال های اخیر یک جور هویت و امضای مشخص پیدا کرده اند و حالا هر بار حتی اگر با قلمی جدید نوشته نشوند، فرم و شکل اصلی خود را حفظ می کنند و طرفداران خود را یافته اند. از معروف ترین این بخش ها می توان به میز خبر، کنکاش، پرونده جلد و تک فریم اشاره کرد.

داغ ترین ها روی میز خبر

«میز خبر» همان طور که از نامش بر می آید مجموعه خبرهایی است که در یک ماه گذشته نقل محافل علمی بوده و بحث های مختلفی به پا کرده است. نویسندگان دانشمند، خبرنگارهای شیفته علم هستند که می گردند و سوال های احتمالی که درباره یک موضوع روز، بر سر زبان ها افتاده را از منابع اصلی پیدا می کنند و با زبانی ساده و شیرین به مخاطب ارائه می دهند. این می شود که در میز خبر، شما با اطلاعات دست اولی از جدیدترین رویدادهای علمی جهان آشنا می شوید.

زیر ذره بین دانشمندان

«کنکاش» بخشی متفاوت است که مثل ذره بین یک دانشمند عمل می کند. بخشی پر از پرسش که اتفاقاً، نه آن چنان طولانی است که از حوصله مخاطب خارج باشد نه آن قدر کوتاه که جذب می شوی، تمام شود.

پرونده یک رویداد

و اما قلب دانشمند همان جایی است که یک سوز به زیر چراغ های روشن یک اتاق عمل می رود و حسایی باز می شود تا واکاویده شود و مخاطب از صفر تا صدش سر در بیاورد. آیتمی به اسم «پرونده» که غالباً موضوعات بسیار جذاب روز که احتمالاً ایهاماتی هم دارند، در آن بررسی می شود.

حد فاصل دیدن و دانستن

«تک فریم» جایی است که فرصت تأمل بیشتری برایتان فراهم می کند. جایی که بیش از این که بخوانید باید نگاه کنید: دقیق و عمیق. تصاویری از بهترین عکاس های جهان و مهم ترین منابع علمی دنیا. نقاط کمتر دیده شده از سیاره عزیزمان، زمین. یا شاید هم تصاویری از پر تکرارترین بخش های زندگی بشر روی سیاره اش که تا به حال با دقت دیده نشده است. هر چه باشد تک فریم، لذتی است از ترکیب دیدن و دانستن.

خاطره بازی در صفحات انتهای

و در نهایت جایی که دانشمند به یادپیوندیرنه ای که با مخاطبش دارد، فرصتی فراهم کرده تا خاطره بازی کند با جدیدترین اتفاقات در دهه های گذشته. به مطالب آرشیوی که در باشگاه به قلم نویسندگان با تجربه نوشته می شود. در هر شماره دانشمند در بخش باشگاه و آرشیو، نگاهی می شود به شماره های قدیم دانشمند در همان ماه. مثلاً مرداد ماه سال ۱۳۴۵ «اصلی ترین اخبار آن زمان، در این قسمت مرور می شود. حالا یا می شوی جزو گروهی که خبرهای آن سال ها برایت خاطره است یا این که جای نوه دانشمند هستی و برایت، جذاب است بدانی سال ها قبل از تولدت دنیا چه شکلی بوده و چه چیزهایی خبر دست اول دنیای علم بوده است.